

3. Студенти відповідально ставляться до таких ресурсів як світло, вода, електроенергія та заощаджують їх.

Провівши це дослідження, ми бачимо над чим нам (бібліотеці) треба працювати далі. Бачимо, які екопроблеми нам треба висвітлювати більш детально, більш повно. Створивши цей проєкт, Наукова бібліотека Національного університету кораблебудування вносить свій внесок у формування екологічного світогляду, екологічної поведінки наших користувачів, насамперед наших студентів. Більш детально з проєктом "Зелене світло нашого життя" ви можете ознайомитись на нашому сайті <http://lib.nuos.edu.ua/>. Запрошуємо усіх переглянути його сторінки.

Список використаної літератури:

1. Зелені бібліотеки [Електронний ресурс] // Бібліотечна країна : сайт благодійного фонду. - Електрон. дані. – Режим доступу: <http://livelibrary.com.ua/category/greenlibrary/> (дата звернення: 01.10.2021). – Назва з екрана.

2. Зелена бібліотека [Електронний ресурс] // Бібліотека Сумського Державного університету : сайт бібліотеки. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://new.library.sumdu.edu.ua/uk/biblioteka/library-projects/zelena-biblioteka.html> (дата звернення: 02.10.2021). – Назва з екрана.

3. Зелена сторінка [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова : сайт бібліотеки. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://lib.nuos.edu.ua> (дата звернення: 02.10.2021). – Назва з екрана.

УДК 027.7:378:174.7(477.43)

Молчанова С. А.,

завідувачка науково-методичного відділу

Наукової бібліотеки,

Хмельницький національний університет

Бичко О. М.,

завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу

Наукової бібліотеки,

Хмельницький національний університет

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В БІБЛІОТЕКАХ ЗВО

(на прикладі наукової бібліотеки Хмельницького національного університету)

***Анотація:** У статті розглянуто шляхи вирішення проблеми формування академічної доброчесності в закладах вищої освіти та роль у цьому бібліотек ЗВО на прикладі наукової бібліотеки ХНУ. Особливий акцент зроблено на формуванні інформаційної культури, необхідності з першого курсу навчати здобувачів вищої освіти основам наукової етики та технологіям виконання наукових робіт. Вказано на значущість нормативно-правового забезпечення академічної доброчесності.*

***Ключові слова:** ЗВО, наукова бібліотека ХНУ, здобувачі вищої освіти, академічна доброчесність, шахрайство, плагіат, академічна відповідальність, інформаційна культура.*

Проблема забезпечення академічної доброчесності в сучасну епоху набула стратегічного значення у зв'язку з вільним доступом до продуктів інтелектуальної власності, що надає можливість використання чужих наукових ідей та подання їх як власних. Хоча ця проблема в Україні давно вже є предметом наукових досліджень та обговорень на різних академічних платформах, проте результати навряд чи можна вважати вичерпними через багатоаспектність проблеми, яка виходить за рамки традиційного поняття "плагіат".

У цьому контексті неможливо переоцінити роль бібліотек ЗВО, які є середовищем формування академічної доброчесності. Працівники інформаційно-бібліотечної сфери не лише надають консультації студентам, викладачам, науковцям щодо пошуку та використання зовнішніх інформаційних ресурсів, створення і просування власних, але й розширюють та зміцнюють вплив академічної культури в освітньому і науковому середовищі. Багато бібліотек вже накопичили значний досвід у цьому напрямі, тому, на думку авторів статті, для вирішення проблеми академічної доброчесності в ЗВО бібліотекам важливо ділитися досвідом, ідеями та напрацюваннями з кожним, хто цього потребує.

У 2016 році Українська бібліотечна асоціація за підтримки Посольства США в Україні започаткувала проєкт "Культура академічної доброчесності: роль бібліотек", який спрямований на включення бібліотечних закладів різних типів, видів, підпорядкування у процес формування в суспільстві культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції у сфері освіти та науки, зокрема у закладах вищої освіти. У проєкті зауважується, що випадки, коли наукові роботи (від курсових до докторських)

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА

Сучасні тренди розвитку бібліотеки ЗВО цифрової епохи в структурі інформаційного забезпечення навчального процесу, наукової та дослідницької діяльності ЗВО

Всеукраїнська науково-практична конференція

виконуються на замовлення за матеріальну винагороду, коли студентські роботи передаються від курсу до курсу лише зі зміненими титульними сторінками, коли в наукових текстах перефразовують чужі думки та видаються за власні без посилання на їхнього справжнього автора, коли метою наукового дослідження є не нове наукове знання, а отримання вченого ступеню, вже давно не є поодинокими [2].

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання і провадження наукової та творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових і творчих досягнень [1].

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету (далі бібліотека) у своїй діяльності забезпечення якості освіти виконує низку завдань, серед яких чи не основною є сприяння академічній доброчесності. На сайті бібліотеки розміщено відповідний електронний ресурс, який має назву "Академічна доброчесність" та містить повнотекстову, актуальну та достовірну інформацію з даної проблеми, книги, методичні матеріали та статті http://library.khnu.km.ua/?page_id=5019. Оскільки академічна доброчесність є категорією нормативною, прописаною у вітчизняному законодавстві та міжнародному праві, створений ресурс має посилання на нормативно-правові документи. Потрібно звернути увагу, що на основі законодавчих актів України розроблено "[Положення про дотримання академічної доброчесності в Хмельницькому національному університеті](#)", з яким можна ознайомитися за допомогою зазначеного ресурсу, а також на сайті університету. У цьому Положенні визначено основні види порушень академічної доброчесності та прописані процедури виявлення академічного плагіату та його усунення, зокрема перевірка кваліфікаційної роботи на академічний плагіат за допомогою електронної системи Anti-Plagiarism, яка здійснюється відділом інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення наукової бібліотеки ХНУ. Наразі університет також має можливість виявлення академічного плагіату в навчальних текстах з використанням програми Unicheck. У Положенні передбачена і академічна відповідальність за порушення норм та принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

На формування академічної культури в книгозбірні спрямовані й рубрики на допомогу науковцям: "Створення авторського профілю"; "Науковці Хмельницького національного університету в наукометричних базах даних"; "Університет у національних та світових рейтингах"; "Корисні посилання" http://library.khnu.km.ua/?page_id=2207. Представлено також інформацію про світові інформаційні бази даних, робота з якими

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА

Сучасні тренди розвитку бібліотеки ЗВО цифрової епохи в структурі інформаційного забезпечення навчального процесу, наукової та дослідницької діяльності ЗВО

Всеукраїнська науково-практична конференція

ґрунтується на засадах наукової етики та доброчесності: наукометричні БД "Scopus", "Web of Science", "Google Scholar"; бібліометричні БД "Бібліометрика української науки", "Український індекс наукового цитування". Користувачам надаються відомості щодо змісту ресурсів, інструкції з реєстрації та пошуку журналів у відповідних БД.

Важлива складова діяльності бібліотеки стосується навчання вчених різним аспектам інформаційного пошуку та роботі зі світовими базами даних наукового цитування. До прикладу, у рамках курсів з підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників за програмою "Педагогічна майстерність" проведено лекційно-практичне заняття "Академічне письмо та його викладання здобувачам вищої освіти (пошук інформації та дотримання принципу доброчесності", на якому було надано практичні поради з інформаційної грамотності та академічної доброчесності. Особлива увага була приділена методиці пошуку наукової інформації, засвоєнню раціональних правил пошуку електронних ресурсів. Значна частина лекції присвячена популяризації ідеї відкритого доступу до наукової інформації, зокрема розглядалися проблеми створення та правила архівування Інституційного репозитарію ХНУ. Акцентувалося на понятті "Наукометрія": використанні міжнародних БД наукового цитування (Scopus, WoS), створенні авторського профілю, [вибору журналів для публікації результатів досліджень](#) тощо. Особливе місце було відведено популяризації розділів та рубрик сайту книгозбірні для інформаційної підтримки науковців: "Академічна доброчесність", "Наукометрія", "Науковцям", "Корисні посилання" та ін. Заняття проведено з демонстрацією слайдів. Слід відзначити підвищення попиту науковців університету на ресурси наукометричних БД, зацікавленість вчених у розповсюдженні результатів своїх досліджень.

Діяльність фахівців книгозбірні спрямована на ознайомлення викладачів, аспірантів, студентів університету з особливостями моніторингу наукових публікацій у міжнародних наукометричних базах, просування результатів власних наукових розробок вчених у світовому науково-інформаційному просторі, публікації в журналах з високим імпаکت-фактором.

Принципи академічної доброчесності нерозривно пов'язані з підвищенням інформаційної культури користувачів. Тематика та рівень занять для кожної групи (студентів, викладачів) різняться. Якщо студенти на лекційно-практичних заняттях отримують переважно базові навички з пошуку інформації, то науковці можуть навчитися правильно використовувати інструменти академічної комунікації.

До прикладу, у 2020 році зі студентами першого курсу стаціонарної форми навчання проведено 86 занять з основ інформаційної культури (43 теоретичних та 43 практичних). Теоретичні заняття відбувалися у формі лекцій, практичні – з використанням комп'ютерів у залі каталогів та електронної інформації. Усі лекції супроводжувалися демонстрацією слайдів, підготовлених у програмі PowerPoint, що робить їх більш наочними, цікавими та допомагає швидко засвоїти матеріал. Обов'язковим і важливим елементом занять зі студентами є практичне освоєння методів автоматизованого пошуку інформації.

Варто зазначити, що програма курсу щорічно змінюється залежно від внутрішніх та зовнішніх обставин: використання та створення нових електронних ресурсів, підвищення рівня сервісного обслуговування, технічного стану комп'ютерного парку. Текстова та демонстративна частина занять доповнюється та редагується з урахуванням змін, які відбуваються на сайті наукової бібліотеки, оновлюється роздатковий матеріал – індивідуальні завдання для проведення практичної частини.

На допомогу першокурсникам створено та розміщено на сайт бібліотеки дві презентації "Ресурси та сервіси бібліотеки" і БД "Електронний каталог", які містять основні відомості про НБ ХНУ та віртуальну систему обслуговування, яка дозволяє використовувати електронні ресурси у віддаленому режимі, зокрема й під час дистанційного навчання. Окрему увагу приділено методиці інформаційного пошуку в базовому електронному ресурсі бібліотеки "Електронний каталог".

Протягом року в секторі НТД спільно з викладачами проведено 14 (7 теоретичних та 7 практичних) занять зі стандартизації та інформаційно-патентного пошуку. Для бакалаврів спеціальності "Середня освіта (Біологія)" проведено інформаційний захід "Академічна доброчесність. Пошук наукової літератури" (з використанням платформи Zoom), де розглядалися проблеми дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти, поняття та принципи академічного письма, пошук наукової інформації та іноземні ресурси відкритого доступу. Фахівці бібліотеки взяли участь у тренінгах для учасників фокус-груп із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти усіх факультетів університету за темою "Пошук наукової інформації в електронних базах даних". Студентам були представлені різні джерела пошуку наукової інформації. Особливу увагу приділялося технології пошуку на сайті Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського та у пошуковій системі Google Scholar. Під час виконання завдання веб-квесту присутні мали можливість здобути практичні пошукові навички, які необхідні кожному студентові при

написанні якісних курсових та дипломних робіт. На завершення тренінгу було проведено ділову гру на виявлення лідерських якостей та формування умінь працювати в команді.

Потрібно зауважити, що у надзвичайній ситуації, пов'язаній з епідемічним спалахом, не припинялась освітня діяльність бібліотеки. Якщо заняття з основ інформаційної культури вдалося провести ще у традиційному форматі з дотриманням всіх карантинних вимог, то із врахуванням епідеміологічного стану в країні перед бібліотекою постали вимоги використання нових форм, розрахованих на віддаленого користувача. Окрім вище зазначених презентацій на допомогу першокурсникам, для підвищення інформаційної культури наразі використовуються інноваційні форми проведення занять, як-от проведення занять зі студентами на платформі Zoom, де працівниками бібліотеки проводяться заняття з академічної доброчесності, з пошуку наукової літератури, розглядаються теми інформаційної грамотності, особливостей академічного письма, поширення знань і навичок щодо основних принципів академічної доброчесності в університеті. У дистанційному режимі бібліотекою проводяться не лише інформаційно-бібліографічні заняття, але й різноманітні просвітницькі заходи, які виховують у студентства національну свідомість, прагнення до знань, розвитку та самовдосконалення, адже важливо те, яких громадян виховують у ЗВО, які цінності закладаються під час навчання в університеті, завдяки чому отримуються дипломи та наукові ступені – важкій наполегливій праці чи обману, шахрайству та сумнівній спритності.

З метою формування академічної культури серед студентства бібліотекою як центром просвітництва запроваджена багаторівнева система. На першому рівні – ознайомчому – студентів ознайомлюють із поняттям академічної доброчесності та тим, що містить у собі це поняття. На другому рівні – формуючому – навчають розуміти, що таке "корупція в академічному середовищі", розпізнавати прояви корупції, знати і вміти застосовувати механізми протидії їй. На третьому рівні – закріплюючому – бібліотечні працівники допомагають студентам закріпити навички із дотримання академічної культури за допомогою оформлення публікацій, приділяти належну увагу підбору джерел та їхньому правильному цитуванню. На четвертому рівні бібліотекарі допомагають вдосконалити отримані студентами знання, що необхідні їм для написання, оформлення, оприлюднення та просування в академічному середовищі наукових праць. Студенти мають знати, що допомогу вони завжди зможуть знайти у фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, що для якісного наукового пошуку потрібно користуватись якісними джерелами інформації, зокрема передплаченими базами даних наукової інформації, а також базами даних відкритого доступу [3].

Таким чином, академічна спільнота поступово відмовляється від толерантності до плагіату та інших форм академічного шахрайства. Тут потрібна культурна складова, яка б регулювала практики написання наукових робіт на рівні норм, традицій, цінностей академічної культури, інформування про форми плагіату, яка базувалась б на розумінні викладачами (і в результаті студентами) того, що таке плагіат і якими правилами мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової та творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових і творчих досягнень. У цьому напрямі бібліотекою зроблено досить багато, результатом роботи є зростання академічної культури користувачів.

Отже, бібліотеки як наукові та просвітницькі центри повинні добре усвідомлювати значення академічної доброчесності та інформаційної культури в ЗВО і бути готовими активно діяти для їхнього впровадження в освітньому процесі, надаючи консультації студентам, викладачам, науковцям щодо пошуку та використання зовнішніх інформаційних ресурсів, створення і просування власних, розширюючи та зміцнюючи вплив академічної культури в освітньому і науковому середовищі.

Список використаних джерел

1. Закон Про освіту, стаття 42 "Академічна доброчесність" [Електронний ресурс] : Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2145-VIII : [станом на 29.10.2021 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Київ, 2021. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. – Назва з екрана.
2. Культура академічної доброчесності: роль бібліотек [Електронний ресурс]. – Текст. дані – Режим доступу: <https://ula.org.ua/255-programi-proekti/3582-kultura-akademichnoi-dobrochesnosti-rol-bibliotek>. – Назва з екрана.
3. Молчанова С. А. Бібліотека ЗВО як центр формування академічної доброчесності [Електронний ресурс] / С. А. Молчанова, Л. П. Чорна // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький : ХНУ, 2020. – № 25 : Академічна доброчесність та бібліотеки ЗВО. – С. 5–12. – Режим доступу: <http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2020/12/Molchanova.pdf>. – Назва з екрана.

УДК 021 : 004

Петренко О. А.,